

LITTERATURLISTA

- Bartlett, Robert, 1993. *The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change, 950-1350*. Princeton: Princeton University Press.
- Haldén, Peter, 2020. *Family Power: Kinship, War and Political Orders in Eurasia, 500-2018*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wickham, Christopher, 2009. *The Inheritance of Rome: A History of Europe from 400 to 1000*. London: Penguin Books.

**Reinfeldt, Fredrik, 2020. 3 november 2020
ödesvalet: om en demokrati i fara och en
världsordning i upplösning. Stockholm:
Albert Bonniers förlag.**

Anmälan av Olof Larsson

Att recensera en bok om det amerikanska valet några månader efter att nämnda val har hållits visade sig vara mer intressant än vad jag hade föreställt mig. Dels därför att titeln, *3 november 2020 ödesvalet: om en demokrati i fara och en världsordning i upplösning* gör boken en otjänst så här efter att valet väl har skett. Boken är nämligen till större delen en utmärkt genomgång av USA:s politiska historia, som är läsvärd oavsett vilket val som förestår. Republikanerna, demokraterna samt den politiska processen bakom att välja president ägnas alla ett kapitel var, och alla som vill fräscha upp minnet kring Missourikompromissen, Trumans efterkrigspolitik eller Theodore Roosevelts politiska plattform; eller bara har ett starkt allmänintresse för USA:s politik, läser med fördel denna bok. De delar som specifikt handlar om Joe Biden kommer kanske vara mindre intressanta i en annan tid, och den 130 sidor långa genomgångarna av valförutsättningarna i *varje delstat* känns onödig – här hade det varit rimligare att fokusera på de "battleground states" som tippades avgöra valet (Pennsylvania, Nevada, Georgia etc.), samt de som kan tänkas bli sådana stater i framtiden (t.ex. Texas).

Beskrivningarna av Trump och "Trumpismen" kan dock mycket väl komma att vara relevanta i årtionden framöver. Oavsett om Trump själv någonsin kandiderar igen, så verkar hans skugga i skrivande stund vila tung över det republikanska partiet. Därmed kommer han också kunna ha betydelse för amerikansk politik under överskådlig tid. *3 November 2020* är dock som svagast just i försöken att fånga eller beskriva Trumpismen, och vad den har inneburit

för USA. Det skall här sägas att ingen författare, debattör eller statsvetare i min mening har lyckats särskilt väl med detta, och den här boken ger inte en mycket sämre beskrivning än några andra försök. Sådär några månad efter att Kapitolium stormats av en Trump-trogen milis, och en andra riksprocess har avhandlats, så känns efterfrågan på en sådan förståelse större än någonsin. Vad drev egentligen Trumps politiska gärning? Vad drev hans anhängare? Har de två något som helst med varandra att göra, och vad innebär svaren på dessa frågor för USA:s politiska framtid, med eller utan Trump som ledare för det republikanska partiet?

Reinfeldt ställer Trump och "Trumpismen" i kontrast till två företeelser: dels USA:s demokratiska system; och dels världsordningen eller "Pax Americana". Den senare representera här främst av efterkrigstidens ekonomiska, politiska och militära internationella arkitektur, det vill säga FN, NATO, och det internationella ekonomiska systemet. Jag kommer i det följande att fokusera på hur boken behandlar det senare ämnet, samt diskutera vad Trump kan ha betytt för den världsordning Reinfeldt beskriver.

Problemet med Reinfeldts kontrasterande av Trump och Pax Americana är tvåfaldigt – både bilden som tecknas av Pax Americana, och beskrivningen av Trumpismen, är ganska vag. Vad den ena får för konsekvenser för den andra blir därmed mycket oklart.

Låt oss börja med Pax Americana. Initialt väcker Reinfeldts fokus på USA som världssystemets garant misstankar om ett allt för amerika-vänlig synsätt. Det finns visst fog för sådana kritik, framförallt vad gäller USA:s stöd till brutala, icke-demokratiska regimer runt om världen. Det stora problemet är dock att Reinfeldt överlag lyfter fram de stora bristerna i Pax Americana – till exempel FN-systemets oförmåga att handla när det gäller, eller det faktum att en stor del av de krig USA utkämpat under denna era skett i strid med systemets egna regler. Genomgången fick mig att tänka på när Peter Katzenstein en gång parafraiserade Voltaire och observerade att den "Liberala Världsordningen" vare sig var liberal, världsomspännande eller särskilt ordningsam.

Det är dock otvetydigt att en i stora delar USA-ledd ordning, som omfattat stora delar av världen, varit en utav grundbultarna i det internationella systemet efter andra världskriget. Vad har då Trump och Trumpismen inneburit för denna "världsordning"? Reinfeldt ser framför sig hur en andra valseger för Trump innebär början på en global autokratisk era, där demokratin, och med den freden, urholkas inte bara i USA utan även runt om i världen.

Min kritik här är inte att detta är fel i sak. Jag tycker dock att Trumps konsekvenser för världspolitikerna ofta överdrivs, och jag kan inte se att Trump har orsakat något grundläggande systemskifte i "världsordningen", oavsett om man kallar den Pax Americana eller ej. Jag erkänner dock villigt att jag tycker att det är oerhört svårt att hålla blicken klar i försöken att förstå Trump och vad han inneburit, mycket på grund utav det kaos som omgett allt Trump gjort, samt det

faktum att administrationen i stort ofta har verkat arbeta i en annan riktning än presidenten själv. Jag kommer nedan teckna några skisser på hur jag ser på hans påverkan, men är helt öppen för att jag kan ha missat något centralt.

För någon som brukar fokusera mer på vad politiker gör (i termer av lagstiftning, policier eller rättsprocesser) än på vad de säger, är det svårt att se något systemutmanande i Trumps handlande gentemot den internationella ordningen. Om detta beror på att Trump misslyckades i sina ambitioner, eller att han inte hade några, är mycket svårt att säga. När det gäller de flesta andra världsledande politiker har vi oftast en ganska tydlig uppfattning om deras mål i det internationella spelet, baserat på en blandning av deras egna uttalanden, deras lands historia och den politiska kontext de kommer ifrån (t.ex. ett politiskt parti). Det har till exempel inte varit några större problem i att förstå eller hänga med i hur Macron eller Merkel handlat i de gångna årens EU-politik, till exempel när det gäller Brexit.

När det gäller Trump är situationen annorlunda. Det är ibland svårt att förstå vad han över huvud taget säger, och ofta ändras budskapet från dag till dag. Dessa förvirrande utspel har inte heller någon tydlig politisk tradition som de kommer ur, förutom möjligen en mycket dunkel kombination av isolationism och laissez-faire-kapitalism. Dessutom är det oklart vad Trumps uttalanden i sig över huvud taget är menade att signalera. I normala fall, till exempel när det gäller Macron, Merkel eller Jinping, så utgår vi oftast i våra analyser från att stats- eller regeringschefen i bred bemärkelse företräder inte bara sin regering utan också sin utrikespolitiska apparat i stort, när de uttalar sig om internationella frågor. När det gällde Trump var situationen annorlunda. ”The President speaks for himself”, sade utrikesminister Tillerson, ett i andra sammanhang otänkbart uttalande från en minister om regeringschefen (hade det skett i Sverige så hade den omtalade statsministern setts som oerhört svag). Med sin retorik har Trump således varit en ineffektiv spelare i världspolitiken – han har inte haft någon tydlig ideologisk agenda, och det har varit oklart i vilken mån hans uttalanden ens speglar USA:s policy.

Ett annat sätt att värdera betydelsen av en presidents gärning är såklart att ignorera politiken, och istället enbart jämföra antagna policier med status quo. Jag kan inte se att Trump-administrationen tagit några större systemomstörtande beslut, eller ens genomfört några dramatiska kursändringar. Trump har visserligen sagt alla möjliga saker om NATO-samarbetet, men nästan allt av detta har i mitt minne snabbt följts av att vice-president Pence, utrikesministrarna Tillerson eller Pompeo, eller någon senator, snabbt ställt sig framför kamerorna och implicit motsatt sig presidentens uttalande, alternativt åkt över jorden för att lugna ner allierade och försäkra dem om att ingenting egentligen har ändrats. NATO:s artikel 5, eller några av USA:s andra säkerhetsåtaganden runt jorden, har aldrig konkret utmanats. Trump må ha lyckats övertyga sina NATO-allierade att spendera mer på försvaret, men är det något radikalt

systemsifte, åt endera hållet? Trump kan säker ha undvikit en militär insats som en annan president hade gett grönt ljus, men vad jag kan se så har inga av dem insatser som har varit på tapeten varit sanktionerade av den världsordning som Reinfeldt kallar "Pax Americana". Därmed är det svårt att se hur Trumps undvikande av samma insatser kan ses som ett hot mot världsordningen.

Man skulle kunna hävda att många bäckar små ändå kan göra en stor å. Problemen här är två. För det första: Om detta argument skall vara slagkraftigt, måste denna "å" konceptualiseras med viss tydlighet – att världen förändras i största allmänhet är inget bra argument för att ett systemsifte har skett. För det andra: USA har visserligen lagt om strategin på en lång rad områden de senaste åren, men de flesta av dessa större skiften började med Obama (t.ex. "Lead from behind"; "Pivot to Asia"; "Russia Reset"), som en reaktion på Irakkriget.

I det internationella handelssystemet är bilden lika splittrad. Det mest dramatiska Trump-administrationen gjort i den internationella handelspolitiken måste sägas vara underminerandet av WTO:s Dispute Settlement Body, vilket verkar vara i linje med en allmän skepsis mot multilateralism som går hand-i-hand med "America first". När det gäller omförhandlingarna av The North American Free Trade Agreement (NAFTA) till The US-Mexico-Canada Agreement (USMCA) är det större diskrepans mellan den dramatiska retoriken och den faktiskt förda politiken. Världens sämsta handelsavtal skulle omförhandlas till världens bästa. Det resulterade i ett skifte på 12.5 procentenheter i andelen komponenter av en bil som skall vara producerade inom regionen, gynnsammare villkor för vissa bönder, och ett förvånande starkt åtagande från USA:s sida att tvinga Mexiko att höja sina lönenivåer samt ge mexikanska arbetare starkare fackliga rättigheter (samma politik för amerikanska arbetare hade med rådande republikanska mått närmast klassats som maoism). Reinfeldt kritiserar detta för att vara ett exempel på när en stat utnyttjar sin makt och storlek för att tillskansa sig fördelaktiga handelsvillkor. Här får jag nog sälla mig till Reinfeldts kritiker – att större stater utnyttjar sin storlek som maktmedel i internationella förhandlingar, inklusive internationell handelspolitik, är allmänt känt inom statsvetenskapen.

Visserligen debatteras det ofta hur tungt dessa drivkrafter väger jämfört med ideologiska målsättningar, t.ex. i forskningen om EU, och medlemsstaternas beteende gentemot varandra. Och visst, Trump-administrationens kursändring kan säkerligen delvis förklaras av en rent ideologisk aversion mot multilateralism (vilken dock är svår att skilja från en bedömning om vilken politik som bäst främjar USA:s materiella intressen). Problemet är dock att även om man skulle anse att USA:s strategi i USMCA-förhandlingarna är ovanligt eller normbrytande, så är resultatet relativt odramatiskt. Det kommer i juridiska termer inte ens i närheten av det skifte som Brexit, med det nyss godkända avtalet mellan EU och Storbritannien, kommer att innebära. Här förlorar Storbritannien alla EU:s ekonomiska fri- och rättigheter, och behåller endast ett i mina

ögon skakigt löfte om tullfrihet. USMCA må skifta siffrorna till USA:s fördel i en tre-fyra sakfrågor, men den grundläggande arkitekturen från NAFTA ligger vad jag kan se kvar.

Trump-kampanjen 2016 hade rötter långt tillbaka i historien – vare sig muren, ropen efter att få tillbaka jobben från Kina eller Mexiko; skepsisen mot internationella samarbeten eller raspolitiken var något nytt. Själv kan jag dock inte se att något av detta sammanföll i ett ideologiskt program som genomförts eller ens försökts genomföras av Trump-administrationen, på ett sätt som i någon egentlig mening utmanat världsordningen eller Pax Americana, i den mån det fanns kvar vid Trumps tillträde. Det är svårt att identifiera tydliga målsättningar för Trumps utrikespolitik, men det mesta verkar ha misslyckats, förutom det som USA har direkt unilateral kontroll över, t.ex. att lämna Parisavtalet eller Iran-uppgörelsen. Dessa beslut må vara dramatiska i sig, men de kan vad jag kan se inte mäta sig i betydelse med de andra historiska beslut som Reinfeldt beskriver i *3 november 2020*, det vill säga de som både etablerade samt utmanade Pax Americana, så som Trumans beslut att kontra Sovjetunionen genom att bygga upp efterkrigstidsordningen, eller Bush-administrationens beslut att invadera Irak, med allt det inneburit därefter. De utrikespolitiska projekt som involverat andra parter, så som förhandlingarna på den koreanska halvön, eller handelskrigen med EU och Kina, har alla gått i stå. Undantaget är omförhandlingarna av NAFTA, och USMCA kommer säkert leda till att jobb återuppstår här och var i USA. Men något systemskifte är det ej, vare sig i bemärkelsen att det kommer märkas för större delen av rostbältsarbetarklassen, eller i att det utmanar världsordningen.

Det här skall absolut inte läsas som något försvar för Trumps politik, ett underskattande av ordens makt, eller något argument i stil med ”det var väl inte så farligt”. Trump som karaktär, som individuell politiker och president, har varit enormt destabiliserande, framförallt för det amerikanska systemet internt. Ett inrikespolitiskt destabiliserat USA, med oklara maktförhållanden på toppen, kan i mina värsta mardrömmar mycket väl leda till att någon aktör någonstans på jorden väljer att utmana något av alla det säkerhetsåtgånganden USA har, till Taiwan, Sydkorea, NATO eller någon annan, vilket i sin tur leder till att endera sidan överreagerar och störtar parterna, och i förlängningen planeten, ner i ett apokalyptiskt krig. Men i slutändan kan jag inte se hur ”trumpismen” har eller kommer att utmana ”Pax Americana”, eller någon annan konceptualisering av världsordningen. Det enda jag kan se är att den individuella, auktoritära politikern Donald J. Trump utmanar demokratin, och möjligen genom detta även sätter världen i gungning.

Så ja, Reinfeldt farhågor är högst rimliga. En andra valseger för Trump hade kunnat sluta riktigt illa, både för USA:s demokrati, och för ”Pax Americana”. Men ”Trumpismen” är inte mycket till analysverktyg för att bedöma denna risk. Istället hade det varit maktförhållandena mellan Trump, hans bas,

och framförallt äldre maktspelare i det republikanska partiet, som skulle ha bestämt utrymmet för Trumps eventuella, idiosynkratiska och kaotiska effekter på utrikespolitiken. När det gäller dessa frågor lyfter boken aldrig riktigt, och det hade i min mening varit mer intressant att läsa om denna dynamik, än att gå igenom delstatsfakta över hundra sidor. Vårt land är fullt av folk som kan sammanställa denna typ av information, och från en före detta statsminister hade det istället varit mer intressant att höra reflektioner om politiken på högre nivåer, även om mycket hade blivit spekulationer.

Lundström, Klas (text) & Lerneryd, Fredrik (foto), 2020. *Dzud: Klimat, kol och kyla i Mongoliet*. Stockholm: Rongo förlag.

Anmälan av Mats Lundahl

En av de bidragande orsakerna till att mongolerna på 1200-talet skapade världens hittills största sammanhängande imperium var den mongoliska stäppens ekologi (Fletcher 1986). Stäppen lämpar sig inte för jordbruk utan tillåter i princip bara nomadisk boskapsskötsel. Avkastningen blir sällan hög, framför allt inte så hög att den möjliggör ackumulation av större förmögenheter. När Djingis Khan lyckades ena de dittills inbördes tvistande mongolklanerna i början av 1200-talet stod det klart att det fanns mer att tjäna på erövring och plundring än på fredlig produktiv verksamhet. Marginalavkastningen på det förra var långt högre än på det senare (Findlay & Lundahl 2006). Mongolerna skapade genom sina erövringskrig ett rike som sträckte sig från Stilla Havet i öster till Polen i väster och från Sibirien i norr till Vietnam i söder.

Nio århundraden efter Djingis Khan är det fortfarande stäppens ekologi och klimat som sätter gränserna för mongolernas liv och ekonomi. Om detta handlar den nyutkomna boken *Dzud*, av journalisten Klas Lundström och fotografen Fredrik Lerneryd. Mongoliets klimat är extremt, framför allt på vintern, då temperaturen på stäppen kan sjunka till under minus 50 grader. *Dzud* är en frostskorpa som bildas på marken och som hindrar djuren från att komma åt betet. Detta får lätt katastrofala följder, vilket kan exemplifieras med vintern 1999–2000, när i de värst drabbade områdena mellan en fjärdedel och en tredjedel av alla husdjur gick förlorade och 13 000 människor med 2 miljoner djur tvingades flytta från sina normala betesmarker (Lundahl 2009: 49). Till de problem som skapas av de kalla vintrarna kommer risken för torra